

Archeologijos katedros mokslinės veiklos apžvalga

2020 metai

Konferencijos, seminarai

- 2020 m. sausio 28 d. doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen Naros (Japonija) nacionaliniame kultūros vertybių tyrimo institute (*Nara National Research Institute for Cultural Properties*) skaitė pranešimą „Highland and Lowland Pathways of Millet across Central Asia: A Stable Isotope and Archaeobotany Overview“.
- 2020 m. vasario 21 d. 78-ojoje tarptautinėje Latvijos universiteto mokslinėje konferencijoje Rygoje doktorantas Karolis Minkevičius (drauge su bendraautoriais Vyteniu Podėnu, Andriumi Garbaru, Justina Šapolaite, Žilvinu Ežerinskiu) pristatė pranešimą „Agrarian Intensification during the Bronze and Early Iron Ages in Lithuania: New Isotopic Evidence on Shifting Dietary Practices“.
- 2020 m. birželio 19 d. Lietuvos istorijos instituto surengtoje konferencijoje „Gyvenimas ir mirtis viduramžių Vilniuje“ pranešimus skaitė dr. Justina Kozakaitė – „Bausti negalima pasigailėti. Plaštakų amputacijos atvejais Bokšto g. 6 medžiagoje“, doktorantė Rasa Valatkevičienė – „Tigliai ir liejimo formelės viduramžių Vilniuje tarpdisciplininių tyrimų duomenimis“ (bendraautorės doc. dr. Gražina Skridlaitė ir Medeina Steponavičiūtė), doktorantė Auksė Rusteikytė – „Vilniaus Žemutinės pilies gyventojų mityba viduramžiais lipidų liekanų keramikoje analizės duomenimis“, doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen pristatė du pranešimus – „Nuo bronzos amžiaus piliakalnio iki valdovų rezidencijos: Gedimino kalno gyventojų mityba ir paleoplanka archeobotanikos duomenimis (nuo VIII a. pr. m. e. iki XIII a.)“ (bendraautorė Auksė Rusteikytė) ir „Vilniaus Rusų g. 5 gyventojų (XVI–XVIII amžiais) mityba“ (bendraautorė Vida Indrulėnaitė).
- 2020 m. rugpjūčio 24–30 d. XXVI Europos archeologų kongrese Budapešte (Vengrija) buvo pristatyti šie pranešimai: doc. dr. Giedrė Piličiauskienė – „New Elites and Their Horses in the Migration Period Lithuania – Strangers or Locals?“ (bendraautoriai L. Kurila, E. Simčenko, Ž. Miliauskienė, K. Lidén), doktorantė Auksė Rusteikytė – „Organic Residue Analysis of Medieval Cooking Wares from the Vilnius Lower Castle: A Glimpse into the Castle’s Inhabitants’ Diet“ (pranešimo bendraautoriai Sophie Brown, prof. Richard Evershed, Sigita Mikšaitė-Venckūnienė, Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen). Kongresas vyko virtualioje erdvėje.
- 2020 m. rugpjūčio 25 d. Latvijos sporto akademijos (LASE) organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Historical Practice in Horsemanship and Equestrian Sports“, sesijoje „Archaeological Perspectives on the Early Equestrianism“, doc. dr. G. Piličiauskienė pristatė pranešimą „Looking for a Warhorse in Vilnius Lower Castle, Lithuania: Size, Age and Equipment of the 13th–15th c. Horses“ (bendraautoriai dr. Povilas Blaževičius ir Aurelija Zagurskytė).

- 2020 m. rugsėjo 19 d. Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos organizuotame seminare „Naujausi archeologiniai tyrimai ir atradimai: UNESCO Pasaulio paveldo objekte – Kernavės archeologinėje vietovėje bei Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių jungties (GIPL) trasoje“ rytiniame posėdyje pranešimus skaitė doc. dr. Gintautas Vėlius – „Kernavės archeologinės vietovės tyrimai 2020 m.“, dr. Rokas Vengalis – „Pastarųjų metų archeologiniai tyrimai Kernavėje – projekto „*Valstybingumo kraštovaizdis: aplinkos transformavimas Lietuvos istorinėse sostinėse*“ rezultatai“. Popietiniame posėdyje pranešimus pristatė prof. dr. Albinas Kuncevičius – „Prevencinė archeologija Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių jungties (GIPL) trasoje – nauji iššūkiai ir pasiekimai“, doc. dr. Egidijus Šatavičius – „Grikapėdžio, Pakertų, Panemuninkų, Vilūnų (Purvininkų) senovės gyvenviečių tyrimai“, dr. Džiugas Brazaitis bendrą su A. Žilinskaite pranešimą – „Archeologiniai tyrimai Šventininkų senovės gyvenvietės (Kaišiadorių r.) aplinkoje“.
- 2020 m. lapkričio 7 d. Vašingtono universitete organizuoto tarptautinio simpoziumo (8th McDonell Academy International Symposium, Washington University in St. Louis) „The Origin of Eurasian Foodways and Cuisines: Environmental Challenges and Culinary Solutions to Good Globalization in Prehistory“ metu doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen drauge su bendraautorais (Basira Mir Mahamad, Rob Spengler) pristatė pranešimą „Measuring Variability in Barley Morphotypes as a Tool in Understanding Climatic and Social Change“ (renginys vyko nuotoliniu būdu).
- 2020 m. lapkričio 11–13 d. Kultūros paveldo akademijos organizuotame seminare „Kultūros paveldo apsauga“ doc. dr. Justina Poškienė skaitė pranešimą „Archeologinio paveldo išsaugojimas *in situ*“. Seminaras vyko nuotoliniu būdu.
- 2020 m. lapkričio 27 d. Lietuvos archeologijos draugijos organizuotoje mokslinėje konferencijoje „Naujausi archeologiniai tyrinėjimai“, skirtoje habil. dr. Rimutės Rimantienės 100-mečiui paminėti, pranešimus skaitė doc. dr. Egidijus Šatavičius ir dokt. Eglė Šatavičė – „Analizuojant seną ir naują: kritinis požiūris į akmens amžiaus gyvenviečių tyrimus Pietų Lietuvoje“, doc. dr. Giedrė Piličiauskienė (bendraautorės doc. dr. Žydrūnė Miliauskienė, dr. Justina Kozakaitė ir Rūta Brindzaitė, VU Medicinos fakultetas) – „Vilniaus universiteto antropologinė ir zooarcheologinė kolekcijos“. Konferencija vyko nuotoliniu būdu.

Kviestinės paskaitos

- 2020 m. rugpjūčio 10 d. Fundano universitete Šanchajuje (Kinija) organizuoto paskaitų ciklo (vyko nuotoliniu būdu) „Belt and Road Lecture Series“ metu doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen skaitė kviestinę paskaitą „Human-landscape Interactions and Environmental Adaptation Strategies across Eurasia“.
- 2020 m. spalio 20 d.–lapkričio 3 d. Makso Planko institutas (Vokietija) surengė nuotolinių paskaitų ciklą „Linking Plants, People, and Environment: New Archaeobotanical Research from Central Asia and Southwest China“. Vieną iš kviestinių šio ciklo paskaitų skaitė doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė – „The Stomach or the Soul? Early Dispersal of Broomcorn Millet Out of China“.

Viešos paskaitos

- 2020 m. sausio 23 d. Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai renginyje, skirtame paminėti Vilniaus dieni, doktorantė Rasa Valatkevičienė skaitė paskaitą „Gintaro, stiklo ir metalo papuošalai Vilniuje XIII a. pabaigoje – XV a. pradžioje archeologinių tyrimų duomenimis“.
- 2020 m. vasario 6 d. Vilniaus universiteto bendruomenės nariai buvo pakviesti į dokumentinio filmo „Kapas 27/3. Vanago sugrįžimas“ premjerą. Algio Kuzmicko kurtame filme pasakojama apie Adolfo Ramanausko-Vanago palaikų paieškos ir atradimo istoriją. Filmą pristatė doc. dr. Gintautas Vėlius.
- 2020 m. vasario 6 d. dr. Justina Kozakaitė Vilniuje, LITEXPO parodų rūmuose, vykusioje studijų mugėje „Studijos 2020“ skaitė paskaitą „Ar tikrai žmogus miršta du kartus?“

- 2020 m. vasario 15–16 d. vykusiame renginyje „Gamtinės žemdirbystės sambūris 2020“ doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen skaitė pranešimą „Mitai ir realybė apie mūsų protėvių paleomitybą: trumpa Homo sapiens „sėkmės“ istorija“.
- 2020 m. vasario 20 d. Marijampolės meno mokykloje, renginyje „Sūduvos diena“, doc. dr. Algimantas Merkevičius perskaitė pranešimą „Sūduvos piliakalniai. Įvirtintų gyvenviečių atsiradimas ir raida regione“.
- 2020 m. liepos 11 d. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijoje edukaciniame renginyje „Pajūrio akmens amžius“ doc. dr. Giedrė Piličiauskienė skaitė paskaitą „Ką gyvūnai gali papasakoti apie akmens amžiaus žmogų?“
- 2020 m. birželio 20 d. Lietuvos nacionalinio muziejaus edukaciniame renginyje „Europos archeologijos dienos“ paskaitas skaitė doc. dr. Aleksiejus Luchtanas – „Slėpynės su proistore. Akmens amžiaus objektų paieškos būdai ir principai“, doc. dr. Giedrė Piličiauskienė – „Nuo ruonienos iki kiaulienos. Mityba Lietuvoje akmens amžiuje archeologiniais ir stabiliųjų izotopų duomenimis“, doktorantas Mindaugas Grikpėdis – „Ką pasėsi... Mityba akmens amžiuje archeobotaniniais duomenimis ir žemdirbystės atsiradimo problema“.
- 2020 m. spalio 10–11 d. atkuriamosios istorijos festivalyje „Kaukai“ (Alytaus r.) doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen skaitė pranešimą „Seniausi kultūriniai augalai ir jų geografinė kilmė Lietuvos teritorijoje“.
- 2020 m. lapkričio 11 d. dr. Justina Kozakaitė LRT radijo laidoje „Džiazuojanti istorija“ dalyvavo pokalbyje apie bioarcheologijos mokslą.

Pripažinimas

- 2020 m. sausio 24 d. dr. Justinai Kozakaitei (drauge ir prof. dr. Rimantui Jankauskui, prof. dr. Tamarai Bairašauskaitei, archeologams Gyčiui Grižui ir Valdui Steponaičiui, teismo medicinos ekspertams dr. Giedriui Kisieliui ir Jūratei Jankauskienei) įteiktas Šv. Kristoforo apdovanojimas „Už atskleistas 1863–1864 metų sukilimo paslaptis“.
- Prof. dr. Albinas Kuncevičius Lietuvos Respublikos Seimo teikimu Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Lietuvos mokslo tarybos valdybos nariu (nuo 2020 m.).

Disertacijos

- 2020 m. rugsėjo 11 d. Archeologijos katedros doktorantas Karolis Minkevičius apgynė humanitarinių mokslų srities, istorijos ir archeologijos mokslo krypties (H 005) daktaro disertaciją „Žemdirbystės raida ir gyvenviečių dinamika Lietuvoje XI a. pr. Kr. – XII a. (archeobotaninių tyrimų duomenimis)“. Mokslinis vadovas – doc. dr. Gintautas Vėlius. Gynimo tarybos pirmininkas – prof. dr. Albinas Kuncevičius.
- 2020 m. lapkričio 30 d. Archeologijos katedros doktorantė Elina Ananyevskaya apgynė humanitarinių mokslų srities, istorijos ir archeologijos mokslo krypties (H 005) daktaro disertaciją „Economy of the Kazakh Steppe Populations During the Construction of Geoglyphs in Turgai Region, Kazakhstan“ (*Kazachstano Kazachijos stepės gyventojų ekonomika Tugajaus regiono geoglifų supylimo metu*). Mokslinė vadovė – doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen.

Studijos

- 2020 m. parengtas Archeologijos studijų krypties aprašas. Vilniaus universiteto atstovai darbo grupėje – prof. dr. Albinas Kuncevičius (grupės vadovas) ir doc. dr. Algimantas Merkevičius.

Projektai

- Vilniaus universitetas 2020 m. kovo 4 d. pasirašė subrangos sutartį su UAB „Alvora“ dėl archeologinių darbų atlikimo „Dujotiekių jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos dalies Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Archeologiniai žvalgymo darbai atliekami 170 km ilgio dujotiekių statybos trasos ruože, nuo Kernavės iki Lietuvos ir Lenkijos valstybių sienos, o detaliaisiais archeologiniais tyrimais ištiriami visi trasoje surasti archeologijos objektai. Darbai vykdomi 2020–2021 m., 2021 m. dujotiekių darbai bus tęsiami Užnemunėje. Archeologinius darbus pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį vykdo Vilniaus universitetas (subrangovas) kartu su Klaipėdos universitetu, Lietuvos istorijos institutu, VšĮ „Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgos“, UAB „Kultūros vertybių paieška“. Projekto vadovas prof. dr. A. Kuncevičius.

Iki 2020 m. gruodžio 1 d. kartu su partneriais atlikta darbų už 2 671 505 Eur (be PVM), o su PVM būtų 3 232 521 Eur.

- Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas projektas (paraiškos Nr. P-MIP-19-446) „Žmonės ir žirgai Tautų kraustymosi laikotarpiu (IV–VI a.) Lietuvoje Sr ir O stabilijų izotopų duomenimis: kilmė ir socialinis kontekstas“ (projekto vadovė – doc. dr. Giedrė Piličiauskienė, vykdytojai dr. Laurynas Vytis Kurila, doc. dr. Žydrūnė Miliauskienė, dokt. Edvardas Simčėna). Projekto pradžia – 2019 m. liepos 8 d., pabaiga – 2021 m. gruodžio 31 d.

Projekto idėja yra, pasitelkus pažangiausias metodus – stroncio ir deguonies izotopų tyrimus – atlikti dviejuose išskirtinių kapų koncentracija pasižyminčiuose regionuose (Rytų ir Centrinėje Lietuvoje) aptiktų etaloninių numanomai nevietinės kilmės ir socialiniu požiūriu išskirtinių asmenų (vyrų ir moterų) bei žirgų palaikų tyrimus. Palyginamajai analizei bus ištirti ir keli archeologiniu požiūriu tipiški, t. y. įkapių kompleksais iš vietos kultūrinio konteksto neišsiskiriantys kapai. Gauti duomenys, įvertinti Europos stroncio ir deguonies izotopų tyrimų kontekste bei pasitelkus naujausius archeologinius, zooarcheologinius bei antropologinius tyrimus, pagaliau leis patvirtinti arba paneigti hipotezę, kad Tautų kraustymosi laikotarpiu Lietuvą pasiekė nevietinės kilmės žmonės ir žirgai, turėję įtakos baltų genčių socialinei organizacijai ir kultūrai bei vietinio tipo žirgų raidai. Pasitvirtinus hipotezei apie nevietinę šių individų kilmę, būtų nustatyta tiriamų žmonių kilmės vieta, o kai kuriais atvejais – ir viso gyvenimo mobilumo istorija, įvertinamas politinis ir socialinis migracijų fonas. Projekto metu ¹⁴C AMS metodu patikslintas tiriamų kapų datavimas leis pakoreguoti ir Tautų kraustymosi laikotarpio paminklų bei dirbinių tipų chronologiją Lietuvoje.

- LMT finansuojamas projektas (paraiškos Nr. P-MIP-20-350) „Šunys Lietuvoje XIII–XVIII a.: veislių ištakos, paskirtis ir auginimo kultūra“ (projekto vadovas dr. Povilas Blaževičius, vykdytojai dr. Giedrė Piličiauskienė, dr. Toma Zarankaitė-Margienė, Viktorija Micelkaitė). Projekto pradžia 2020 m. kovo 1 d., pabaiga 2022 m. rugpjūčio 31 d.

Projekto tikslas – sudėtinga ir įvairialypė viduramžiais bei naujaisiais laikais Lietuvoje gyvenusių šunų istorija. Ištikimiausias žmogaus draugas ir palydovas buvo ir yra labai svarbi tiek praeities, tiek šiuolaikinio žmogaus kasdieninio gyvenimo dalis. Deja, iki šiol Lietuvoje ta tema tyrinėta labai fragmentiškai. Projekto metu pirmą kartą Lietuvoje siekiama visapusiškai ir išsamiai ištirti archeologinius, zooarcheologinius ir istorinius šaltinius apie XIII–XVIII a. Lietuvoje augintus šunis: jų dydžių ir sudėjimo įvairovę, sveikatos būklę, gydymo apraiškas, šunų priežiūros „ūkio“ struktūrą, jos veikimo principus ir kt. Atlikus šunų stabilijų izotopų tyrimus bus įvertinta šunų mityba, nustatytos sąsajos tarp šuns tipo, galimos jo paskirties, mitybos ir sveikatos būklės. Numatomi moderniausi genetiniai tyrimai atskleistų daugiau negu 500 metų Lietuvoje auginutų šunų tarpusavio sąsajas ir ryšius su dabartinėmis veislėmis, leistų apčiuopti seniausias iki šiol žinomas vietinių veislių ištakas, o morfologiniai tyrimai rekonstruotų, kaip atrodė atskirų veislių pirmtakai.

- Kėdainių krašto muziejaus ir Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto projektas „Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčios statinių komplekso evangelikų reformatų bažnyčios, Senoji g. 3, Kėdainiai, Lietuvos

Respublika, ir Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčios (k. 610Γ000465), Nesvyžius, Baltarusijos Respublika, laidojimo kriptų kompleksiniai tyrimai“ (projekto vadovas prof. dr. Albinas Kuncevičius, vykdytojai prof. dr. Aivas Ragauskas, dr. Raimonda Ragauskienė, dr. Justina Kozakaitė). Projektas finansuojamas iš Europos Sąjungos lėšų, skirtų Latvijos, Lietuvos, Baltarusijos kaimynystės programai 2019–2020 m.

- Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos lėšomis finansuojamas Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Bioarcheologijos tyrimų centro vykdomas projektas „Paribiai ar centrai? Mitybos adaptacijos strategijos ir Vidurio Azijos kalnų priešistorinių bendruomenių reikšmė maisto globalizacijai“ (projekto vadovė – doc. dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen, 2018–2021).

Renginiai moksleiviams

- 2020 m. kovo 6 d. Vilniaus universiteto Medicinos fakultete moksleiviams, konkurso „Praeities stiprybė dabarčiai“ laimėtojams, dr. Justina Kozakaitė skaitė paskaitą apie bioarcheologinius tyrimus.
- 2020 m. kovo 12–13 d. Jaunųjų istorikų mokyklos, kurią organizuoja Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras ir Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas, pirmojoje sesijoje „Archeologija – praeities pasaulio atkūrimas“ gimnazijų moksleiviams buvo skaitomos paskaitos: prof. dr. (HP) Albinas Kuncevičius – „Archeologija – tai galimybė atrasti ir pažinti savo praeitį, o tai reiškia suprasti, kokie mes esame dabar“, doc. dr. Giedrė Keen – „Archeologijos mokslo įvairovė: nuo lauko darbų iki tyrimų laboratorijoje“, dokt. Rasa Valatkevičienė – „Archeologija viduramžių Vilniuje: nuo aukso ir brangakmenių iki vario ir stiklo“, dokt. (LII) Mindaugas Pilkauskas – „Naujosios technologijos ir archeologija: kodėl archeologams neužtenka kastuvo“, Vytautė Lukšėnienė (Prano Gudyno restauravimo centras) – „Vieno eksponato istorija: Senovės Egipto mumijos paslaptys, tyrimai ir konservavimas“.
- Vilniaus universiteto Studentų atstovybės projekte „Studentai – moksleiviams, moksleiviai – studentams“ universiteto archeologai tiesiogiai iš archeologinių tyrimų Šventininkų gyvenvietėje vedė paskaitą „Archeologai iš įvykio vietos: 11 tūkst. metų senumo detektyvas tiesiogiai“. Dalyvavo prof. dr. Albinas Kuncevičius, dr. Džiugas Brazaitis, Agnė Žilinskaitė ir studentai. Įrašą žr.: https://www.facebook.com/watch/live/?v=1109619652755396&ref=watch_permalink

Violeta Vasiliauskienė